

Dušan Nečak

ŠTUDIJSKA KOMISIJA ZA PROBLEME SLOVENSKE NARODNOSTNE SKUPINE NA KOROŠKEM

Zakon o postavitvi dvojezičnih topografskih napisov na Koroškem, ki ga je avstrijski parlament, samo z glasovi socialističnih poslancev, sprejel 6. julija 1972, ni razburkal le nemško nacionalističnih duhov v deželi in ni samo pripeljal koroško SPÖ v resno politično krizo, temveč je bil tudi vzrok, da so avstrijske politične strukture začele razmišljati o ustanovitvi telesa, ki naj bi na državni ravni in v širši sestavi razpravljalo o koroški manjšinski problematiki. Tako telo naj bi pomirilo nemške nacionaliste, za Slovence pa pomenilo gesto dobre volje. Kanclerju Kreiskemu je, kot se je pokazalo pozneje, komisija služila za izgovor, s katerim je zavlačeval reševanje manjšinskoavstrostvenih določil člena 7.

Že 2. novembra 1972, ko je avstrijski zvezni kancler Kreisky na Dunaju sprejel delegacijo 36 županov iz občin, ki jih je »prizadel« zakon o dvojezičnih topografskih napisih, zasledimo prve zahteve po takem telesu. Opozicijska ljudska stranka (ÖVP) je na tem posvetovanju zahtevala, njena zahteva pa je bila sprejeta kot sklep, da naj se ustanovi komisija za novelizacijo zakona. Kaže pa, da je bil podan tudi predlog, naj se ustanovi komisija, ki naj bi se ukvarjala z izpolnitvijo člena 7, sestavljena iz zastopnikov prizadetega prebivalstva, predstavnikov večinskega in manjšinskega naroda, političnih strank in strokovnjakov.¹

Čeprav je šlo pravzaprav za dva predloga, pa se je zelo kmalu pokazalo, da bo ustanovljena samo ena komisija, katere delokrog in uradni naziv še dolgo ni bil znan. Časopisje je 7. novembra sporočilo sestavo komisije, ki naj bi obdelovala vprašanja novelizacije zakona o dvojezičnih topografskih napisih. V njej naj bi sodelovalo pet županov prizadetih občin, trije predstavniki manjšine (dva od slovenskih organizacij in en župan), trije predstavniki v parlamentu zastopanih strank in štirje strokovnjaki, ki naj bi jih imenoval zvezni kancler.² Istočasno so nekatere stranke že imenovalle svoje člane vanjo. Avstrijska ljudska stranka je v komisijo imenovala župane Deutschmana (Grabštajn) in Plashniga (Šmarjeta v Rožu), stranko pa naj bi zastopal drugi predsednik deželnega zbora dr. Mayrhofer. Obe drugi stranki sta objavili le po enega člana komisije. FPÖ (Svobodnjaška stranka Avstrije) naj bi zastopal dr. Scrinzi (8. novembra ga je zamenjala s Sillo),³ socialiste pa župan iz Železne Kaple, Lubas.⁴

Začetek novembra 1972 pa je tudi čas začetka igre okoli članstva takoimenovanih predstavnikov »vindišarjev« in organizacij večinskega naroda (Kärntner Heimattidnsta op. p.) v nastajajoči komisiji. Kancler Kreisky je sicer že 6. novembra odgovoril na tozadevno zahtevo ÖVP in dejal, da je prosil koroškega deželnega glavarja Simo, naj v komisijo povabi tudi organizacijo »vindišarjev« in organizacije večinskega naroda,⁵ vendar je na sestanku s predstavniki KHD 15. novembra na Dunaju njeno udeležbo v komisiji zavrnil.⁶ Avstrijska ljudska stranka pa je uporabila dokaj enostaven trik, da bi dosegla svoj cilj. Že 7. novembra

¹ Dušan Nečak, Kronologija važnejših dogodkov na južnem Koroškem od septembra 1972 do avgusta 1973, Ljubljana 1973, izdal Inštitut za narodnostna vprašanja, str. 24.

² IBID, str. 27.

³ IBID, str. 29.

⁴ IBID.

⁵ IBID, str. 28.

⁶ IBID, str. 32.

je njena koroška frakcija poslala kanclerju Kreiskemu pismo ,v katerem je predlagala za člana komisije svojega poslanca dr. Valentina Einspielerja, predsednika »Zveze vindišarjev« (Bund der Windischen) in podpredsednika KHD.⁷

Obe slovenski osrednji organizaciji sta na to reagirali. V pismu zveznemu kanclerju z dne 13. novembra 1972 sta sporočili, da ne bosta sodelovali v komisiji, če bo v njej zastopana tudi »Zveza vindišarjev«.⁸

Protesti koroških Slovencev niso zalegli in dr. Einspieler je ostal v komisiji. Tako je lahko kancler Kreisky 28. novembra uradno napovedal, da se bo v kratkem konstituirala komisija, ki bo obravnavala koroški spor okoli dvojezičnih krajevnih napisov, v njej pa bodo poleg zastopnikov vseh treh parlamentarnih strank in manjšine sodelovali tudi zgodovinarji, strokovnjaki za državno in mednarodno pravo in strokovnjaki za manjšinska vprašanja. Med zadnjimi naj bi bil tudi tuji strokovnjak za manjšinska vprašanja npr. Danec. Danci naj bi bili po mnenju kanclerja primerni zato, ker imajo v Nemčiji svojo na Danskem pa nemško manjšino in se trudijo za miroljubno koeksistenco obeh. Kancler Kreisky je napovedal tudi, da se bo o sodelovanju v komisiji pogovarjal tudi s predstavniki sinode in protestantske cerkve.⁹

Istega dne se je koroško glasilo ÖVP »Volkszeitung« presenečeno spraševalo zakaj zvezni kancler ni ponovno povabil k sodelovanju v komisiji organizacije »vindišarjev«.¹⁰ Ljudska stranka tudi ni bila zadovoljna s pojasnilom zveznega kanclerja o delovanju komisije. Ko je 4. decembra 1972 koroško vprašanje prišlo na dnevni red zasedanja zveznega parlamenta, je predsednik ÖVP Schleiner zahteval pojasnilo od vlade o sestavi komisije, kdaj bo začela delovati in kaj bo delala.¹¹ Odgovoril mu je vicekancler Häuser, ki je nekoliko popravil izjavo zveznega kanclerja in sporočil, da bo komisija za reševanje spora okoli krajevnih tabel sestavljena iz zastopnikov SPÖ, ÖVP, FPÖ, slovenske manjšine, »vindišarjev«, obeh cerkva, kakor tudi iz izvedencev in prizadetih županov. O času konstituiranja komisije ni povedal ničesar, uradno pa je torej izjavil, da bodo člani komisije tudi predstavniki »vindišarjev« in s tem sprejel že kot »izvršeno dejstvo« — predlog ÖVP za imenovanje dr. Valentina Einspielerja v komisijo.¹² Prav zato je bolj kot posmeh izvenelo obžalovanje poslanca ÖVP Walterja Suppana, da ne bo v komisiji nobenega zastopnika KHD in Abverkämpferbunda.¹³

Časopisje je 20. decembra 1972 objavilo listo s člani študijske komisije, kol jc je javnosti sporočil zvezni kancler dr. Bruno Kreisky:

1. Kot predstavniki v deželnem zboru zastopanih strank:
Josef Guttenbrunner, deželni poslanec, predsednik deželnega šolskega sveta za Koroško (SPÖ)
Dr. Wolfgang Mayerhofer, drugi predsednik koroškega deželnega zbora (ÖVP)
Erich Silla, deželni poslanec (FPÖ) (bivši funkcionar KHD)
2. Kot predstavniki županov prizadetega območja:
Josef Lubas, župan občine Železna Kapla, deželni poslanec (SPÖ)
Thomas Sorgo, župan občine Borovlje, višji šolski svetnik (SPÖ)
Josef Nessman, župan občine Podkloster (SPÖ)
Herman Velik, župan občine Sele (SPÖ)
Valentin Deutschmann, župan občine Grabštajn, državnozbornski poslanec (ÖVP)
Josef Plashnig, župan občine Šmarjeta v Rožu (ÖVP)
Johann Stoif, župan občine Loga vas (FPÖ)
3. Kot predstavniki slovenske manjšine:

⁷ IBID, str. 28.

⁸ IBID, str. 31.

⁹ IBID, str. 34/34.

¹⁰ IBID, str. 35.

¹¹ IBID, str. 36.

¹² IBID, str. 37.

¹³ IBID.

Dr. **Reginald Vospernik**, NSKS

Dr. **Franci Zwitter**, ZSO

dipl. iur. **Filip Warasch**, kot namestnik dr. Vospernika, NSKS

Dr. **Pavle Apovnik**, kot namestnik dr. Zwittra, ZSO

4. Kot strokovnjaki:

Univ. prof. dr. **Stephan Verosta** (pravnik)

Univ. prof. dr. **Karel Zemanek** (pravnik)

Univ. prof. dr. **Ludwig Jedlicka** (zgodovinar)

visokošolski profesor dr. **Andreas Issatschenko** (slavist)

Univ. asistent dr. **Otto Kronsteiner** (slavist)

Univ. prof. dr. **Friderich Koja**, prorektor univerze v Salzburgu (pravnik)

Univ. prof. dr. **Felix Ermacora** (pravnik)

Univ. prof. dr. **Franz Matscher** (strokovnjak za manjšinska vprašanja Južne Tirolske)

Povl Skadegard (strokovnjak za manjšinski problem v nemško-danskem prostoru)¹⁴

Predstavniki obeh cerkva so bili znani šele 18. januarja, ko je celovški škofijski ordinariat potrdil, da je za člana komisije imenoval Slovenca dr. Valentina Inzka in dr. Waldsteina, evangelijska cerkev pa je v komisijo delegirala superintendanta Pellarja.¹⁵

Po dolgotrajnih ugibanjih in napovedovanjih je bila torej komisija sestavljena. Med člani pa ni bilo predlaganega predstavnika »vindišarjev« in koroškega Heimatdiensta, dr. Einspielerja, ki ga je v komisijo predlagala koroška ÖVP.

Zato je KHD že 21. decembra poslala zveznemu kanclerju protestni telegram, v katerem ostro protestira, ker v komisiji ni nobenega njihovega in »vindišarskega« predstavnika.¹⁶ Protestu je, kot je bilo pričakovati in kot smo že zapisali ugodila ljudska stranka in 10. januarja 1973, kot svojega drugega člana v komisiji imenovala že prej predlaganega dr. Valentina Einspielerja.¹⁷

Slovinci so na imenovanje Einspielerja reagirali le dan po njegovem imenovanju, ko so na uradnem obisku v SRS izjavili, da ne bodo sodelovali v manjšinski komisiji zveznega kanclerja, ker je ÖVP vanjo delegirala predstavnika »vindišarjev«.¹⁸

Izjava predstavnikov obeh osrednjih organizacij koroških Slovencev je razburkala koroško-avstrijsko politično javnost, tako da je celo zvezni kancler na seji vlade poudaril, da si ne bo pustil od nobene strani predpisovati, s kakšnimi osebami se bo posvetoval in zatrdil, da se bo komisija sestala tudi brez predstavnikov Slovencev.¹⁹

Svoje stališče do sodelovanja v komisiji so koroški Slovenci izoblikovali v posebni resoluciji obeh osrednjih organizacij. Dne 29. januarja 1973 so se v Celovcu zbrali predstavniki Narodnega sveta koroških Slovencev in Zveze slovenskih organizacij (300 do 500 ljudi iz vsega dvojezičnega dela Koroške), da bi razpravljali o resoluciji, s katero so odklonili sodelovanje v komisiji, zaradi sodelovanja dr. Einspielerja. Resolucija, v kateri pa je bila izražena tudi pripravljenost koroških Slovencev, da so se o manjšinski problematiki zajeti v členu 7 vsak čas pripravljeni pogovarjati tako z zvezno kot tudi z deželno vlado, je bila z enim vzdržanim glasom sprejeta. Vzdržal se je dr. Valentin Inzko, zastopnik celovškega ordinarijata in sinode v komisiji. Menil je, da naj bi Slovenci kljub vsemu sodelovali v delu komisije in bi iz nje izstopili šele po šestih mesecih, če bi v tem času ne prišlo do konkretne rešitve. S tem v zvezi je dr. Inzko tudi predlagal, da naj bi Jugoslavija za toliko časa počakala z internacionalizacijo.²⁰

¹⁴ IBID, str. 42/43.

¹⁵ IBID, str. 48.

¹⁶ IBID, str. 43.

¹⁷ IBID, str. 45.

¹⁸ IBID, str. 47.

¹⁹ IBID, str. 47.

²⁰ IBID, str. 52.

Na odločitev koroških Slovencev je reagiral avstrijski zvezni kancler Kreisky po seji ministrskega sveta 30. januarja 1973. Izjavil je, da bo komisija zasedala tudi brez predstavnikov Slovencev in potrdil že prej znani neuradni začetek zasedanja. Komisija se bo sestala 9. februarja 1973 v palači Dietrichstein na Dunaju.²¹

Koroško časopisje je bilo bolj zgovorno. Misli, ki jih je ob odločitvi zapisala celovška »Kleine Zeitung« nekako povzemajo mnenje tudi drugih koroških javnih občil. Odločitev koroških Slovencev je označila kot osupljivo, še posebej zato, ker bi naj bila oba namestnika članov s strani koroških Slovencev polnopravna člana komisije in bi tako imeli Slovenci od 24 članov komisije kar 6 glasov. Še posebej nerazumljiva se jim je zdela odločitev koroških Slovencev tudi zato, ker komisija ne bo v ničemer odločala, temveč bo dajala samo predloge za rešitev problemov. Sploh pa se jim je zdela odločitev Slovencev nedemokratična, saj v demokratični državi nihče ne bi smel odkloniti pogovora v naprej, čeprav gre za pogovor s nasprotnikom.²²

Dne 9. februarja 1973 se je torej sestala »Študijska komisija za probleme slovenske manjšine« (Studienkommission für Probleme slowenischen Volksgruppe), katere uradno ime je bilo javnosti sporočeno 1. februarja istega leta. Posređoval ji je sam zvezni kancler, ustanovljena pa je bila tudi takoimenovana podkomisija, ki naj bi razpravljala o točno določenih problemih, njeni člani pa naj bi bili lahko vsi člani glavne komisije.²³ Iz poznejšega delovanja Študijske komisije za probleme slovenske manjšine na Koroškem je razvidno, da se je delo komisije in podkomisije (oblikovane kot skupine strokovnjakov) močno pokrivalo, tako da lahko delovanje obeh prej imenovanih gremijev strnemo v celoto.

Kot prvo nalogo si je komisija na prvi seji postavila obrazložitev pojma »slovensko ali mešano prebivalstvo« (slowenische oder gemischte Bevölkerung), ki ga vsebuje 3. odstavek 7. člena pogodbe o vzpostavitvi neodvisne in demokratične Avstrije in odgovoriti na vprašanje, na podlagi katerih kriterijev je mogoče ugotoviti pripadnost k temu prebivalstvu.²⁴ To nalogo so naložili podkomisiji oziroma strokovnjakom.²⁵

Strokovnjaki podkomisije so 3. marca 1973 izdelali tozadevno ekspertizo, ki so jo predložili komisiji na njeni seji 5. marca 1973. Strokovnjaki podkomisije so soglasno ugotovili:

- a) Pojem »slovensko prebivalstvo« je enak pojmu »slovenska manjšina«. Poleg tega označuje slovenski del »mešanega prebivalstva«.
- b) Za določitev pripadnosti k slovenskemu prebivalstvu niso odločilni le jezikovni, temveč tudi drugi objektivni in subjektivni kriteriji.
- c) Pri uporabi odločilnih določil državne pogodbe je treba upoštevati njihovo usmeritev k ohranitvi manjšine.
- d) Postopek za ugotavljanje kriterijev, ki so pomembni za določitev pripadnosti k manjšini, je treba razširiti na vse kriterije, ki prihajajo v poštev, in imeti pred očmi prej omenjeno usmeritev državne pogodbe.²⁶

Člani podkomisije pa niso bili enotni pri vprašanju ali je treba postopek za ugotavljanje kriterijev za določitev pripadnosti k manjšini povezovati z osebnim priznavanjem k manjšini in pri vprašanju ali je lahko katero od povojnih uradnih

²¹ IBID.

²² IBID, str. 53.

²³ IBID, str. 56.

²⁴ Zapisnik seje študijske komisije za probleme slovenske narodnostne skupine na Koroškem, z dne 9. februarja 1973.

²⁵ IBID.

²⁶ Zapisnik seje Študijske komisije za probleme slovenske narodnostne skupine z dne 5. marca 1873.

štetij prebivalstva uporabnih za določitev pogojnega odstotka manjšinskega prebivalstva. Tisti, ki so odrekli tako uporabnost uradnim štetjem prebivalstva, so svoje stališče utemeljevali z dejstvom, da ta štetja niso bila tajna in da anketiranci niso bili poučeni o namenu uporabe podatkov, ki so jih dajali.²⁷

Pri dveh naslednjih vprašanih, ki so jih obravnavali na podkomisiji so strokovnjaki spet našli skupni jezik. Kot najmanjšo ozemeljsko enoto, na katero se nanašajo določila 3. odstavka 7. člena so označili občino in se dogovorili, da mora biti pogojni odstotek slovenskega prebivalstva potreben za uveljavitev imenovanih določb državne pogodbe tem manjši čim večja je ozemeljska enota, ki pride v poštev.²⁸ V tej ekspertizi se strokovnjaki podkomisije niso odločili za višino pogojnega odstotka, pač pa so ugotovili, da se ne bi bilo smiselno zgledovati po tujih vzorih.²⁹

Seje komisije, ki je trajala dva dni, 4. in 5. aprila 1973, se je drugega dne udeležil tudi zvezni kancler Kreisky. Ta je skupini strokovnjakov — podkomisiji naložil drugo nalogo — izdelati tehnične kriterije za izvedbo štetja posebne vrste, pri čemer je izrecno poudaril, da čistega ugotavljanja manjšine ni mogoče opravičevati pred mednarodno javnostjo in da ne sme biti nihče proti svoji volji prištet k določeni skupini prebivalstva.³⁰ Na tej seji je predstavnik sinode dr. Waldstein podal tudi predlog, da naj bi na eni strani manjšina, na drugi strani pa politične stranke izdelale vsaka svoj predlog o tem kje naj bi na vsak način stali dvojezični topografski napisi. S tem bi po njegovem mnenju morda celo za dve tretjini občin našli skupni jezik, o ostanku pa naj bi razpravljali v komisiji. Poudaril je, da bi bila manjšini naklonjena rešitev, če bi več kot polovica »spornih« občin dobila dvojezične topografske napise.³¹ Predlog dr. Waldsteina ni bil realiziran.

Skupina strokovnjakov je na treh sejah izdelala model štetja posebne vrste,³² pri čemer se, kot so zapisali v poročilu, niso spraševali ali je štetje posebne vrste edina pravno dopuščena in stvarno najboljša rešitev. Na sejah študijske komisije 24. septembra 1973 in 22. oktobra 1973 so člani komisije podrobno razpravljali o poročilu skupine strokovnjakov, v katerem je bil predložen model štetja posebne vrste. Rezultati teh razpravljanj so bili v grobem naslednji:

1. Večina članov komisije je bila zato, da se štetje posebne vrste izvede na vsem Koroškem.
2. Skupina strokovnjakov se je v poročilu izrekla za tako poimenovanje števne akcije, ki se naj ne bi razumela v smislu terminologije zvezne ustave o ljudskem štetju. Največ članov komisije je predlagalo poimenovanje akcije z imenom »Jezikovno štetje« (Sprachzählung). Bilo pa je tudi nekaj drugačnih predlogov kot »Ugotavljanje jezika« (Sprachermittlung) in »Upravno štetje« (Verwaltungszählung).
3. Komisija je bila mnenja, da mora biti prizadeto prebivalstvo obveščeno o namenu akcije in da mora imeti akcija zakonsko podlago.
4. Povpraševali naj bi samo avstrijske državljanke s stalnim bivališčem na Koroškem. Glasovalna pravica naj bi bila — razen starosti — urejena po določbah, ki veljajo za deželnozborske volitve. Pravica do izjave in kraj oddaje izjave, naj bi bila vezana na rok (Stichtag; dan do katerega morajo biti urejene vse formalnosti v zvezi z volitvami ali v našem primeru v zvezi s štetjem op. p.), ki naj bi veljal

²⁷ Vmesno poročilo Študijske komisije za probleme slovenske narodnostne skupine — Zwischenbericht der Studienkommission für Probleme der slowenischen Volksgruppe in Kärnten über ihre bisherige Tätigkeit (dalje »Vmesno poročilo«).

²⁸ IBID.

²⁹ IBID.

³⁰ Zapisnik seje Študijske komisije za probleme slovenske narodnostne skupine na Koroškem, z dne 4./5. aprila 1973.

³¹ IBID.

³² Podrobnosti glej: Gradivo Študijske komisije za probleme slovenske narodnostne skupine.

- za nazaj, da bi se tako izognili manipulacijam. Večina članov komisije pa je bila tudi zato, da naj bo potrebna starost za oddajo izjave izpolnjeno 14. leto.
5. Glede na to, da se nihče ni zoperstavil tezi strokovnjakov, po kateri naj bi zaradi pomanjkanja drugih kriterijev, ki bi se jih dalo vrednotiti, spraševali po jeziku, se je 6 članov komisije odločilo zato, da naj se sprašuje po »jeziku, ki ga pretežno govorijo« (überwiegend gesprochenen Sprache), 9 članov po »jeziku, ki ga pretežno govorijo v družini« (überwiegend gesprochenen Familiensprache), 1 član po »jeziku« in 2 člana po »družinskem jeziku« (Familiensprache). Vsi člani komisije pa so bili zato, da je treba vprašalnik sestaviti tudi v slovenskem jeziku.
 6. Večina članov komisije se je odločila, da je treba izjavo oddati na oddajnih mestih (an Ort und Stelle) pred posebno komisijo. Nekateri pa so predlagali, naj bi se pismena izjava oddajala pri neki osrednji ustanovi.
 7. Pri vprašanju »vindišarjev« in »vindišarskega jezika« se je večina članov komisije izrekla za navedbo samo nemškega in slovenskega jezika v vprašalniku. Oba slavista (dr. Einspieler in dr. Issatschenko) sta poudarila, da gre pri »vindišarskem jeziku« samo za slovenski dialekt in da zato ni potrebe upajati v vprašalnik tudi »vindišarske alternative«.

Ob koncu navajanja nekaterih najvažnejših sklepov študijske komisije ob vprašanju štetja posebne vrste, naj omenimo še posebno opozorilo skupine strokovnjakov, ki so ga zapisali v poročilu. Poudarili so, da pri izdelovanju modela štetja posebne vrste niso poskušali odgovoriti na načelno vprašanje ali je tako ljudsko štetje primerna podlaga za izvedbo določil 3. odstavka 7. člena ADP. To po njihovem mnenju ni njihova stvar.³³

Načelni odnos članov študijske komisije do štetja posebne vrste kakor se je pokazal predvsem na seji 16. 11. 1973 je bil zelo različen. Predsednik koroškega šolskega sveta Guttenbrunner je bil na primer mnenja, da bi bilo potreba izvesti posebno jezikovno štetje šele potem, ko bi ne bila mogoča politična rešitev tj. s pogovori med oblastmi in slovensko manjšino določiti ozemlje, na katerem naj se postavijo dvojezični topografski napisi. Vztrajanje Slovencev na teritorialnem načelu je imel sicer za zgodovinsko utemeljeno, pri vprašanju postavitve dvojezičnih topografskih napisov pa za ekstremno.

Predsednik koroškega deželnega zbora dr. Mayrhofer in poslanec FPÖ Silla sta zastopala stališče, da bi se bilo sicer za politične pogovore vredno truditi, da pa je lahko podlaga za rešitev tega vprašanja tudi model jezikovnega štetja po modelu, ki ga je izdelala komisija.

Predsednik sinode in koroški Slovenec dr. Inzko je zatrjeval, da bi bilo potrebno pri reševanju vprašanja dvojezičnih topografskih napisov upoštevati občinsko strukturo iz leta 1955, kot osnovo za postavitve takih napisov pa 20 odstotkov slovenskega prebivalstva v občini po ljudskem štetju 1951. Posebej je poudaril, da se bo slovenska manjšina postavila zoper jezikovno štetje.

Drugi predstavnik sinode dr. Waldstein pa je podrobneje razčlenil svoj predlog o postavitvi dvojezičnih topografskih napisov, ki ga je sporočil na seji komisije 4. in 5. aprila 1973. Pomembnejša dopolnitev prejšnjega predloga je v tem, da se na »spornem« ozemlju izvede tajno povpraševanje, če v teh občinah hočejo dvojezične topografske napise. V kolikor bi se določen odstotek (od 5 do 20 odstotkov) občanov izrekel za postavitve dvojezičnega napisa naj bi se le ta postavil.³⁴

Zanimivi sta tudi stališči prof. dr. Zemaneka in veleposlanika dr. Nettla. Prvi je trdil, da jezikovno štetje, ki so ga predlagali, po državni pogodbi ni prepovedano medtem, ko je drugi odločno zavrnil takoimenovano »teritorialno načelo«

³³ »Vmesno poročilo«.

³⁴ IBID.

pri reševanju slovenskega vprašanja češ, da ga ustvarjalci državne pogodbe niso imeli pred očmi, saj bi drugače izdelali zemljevide tega ozemlja, kot so jih npr. izdelali za naftna polaja.³⁵

V razpravi so strokovnjaki načeli tudi vprašanje združevanja občin, ki je bilo, kakor znano, izvedeno z veljavnostjo od 1. januarja 1973. Opozarjali so predvsem na dejstvo, da so velikokrat občine z relativno visokim odstotkom slovenskega prebivalstva združili z večjimi občinami, v katerih je prevladovalo nemškogovoreče prebivalstvo. Da bi preprečili morebitne manipulacije so predlagali, da je treba akcijo štetja posebne vrste izvesti na osnovi stanja občin pred omejeno reformo. Prav tako so opozorili, da bi bilo treba iskati določen odstotek slovenskega prebivalstva v posamezni občini, ki bi bil odločilen za izvajanje določil pogodbe o vzpostavitvi neodvisne in demokratične Avstrije šele takrat ko bodo rezultati rednega ljudskega štetja leta 1971 preračunani na stanje nove občinske strukture.³⁶

Ko je študijska komisija za probleme slovenske narodnostne skupine na Koroškem poročala o svojem delu v takoimenovanem »Vmesnem poročilu« (Zwischenbericht), se je dotaknila tudi vprašanja vloge slovenske narodne manjšine v delu komisije. Ugotovili so, da so bili predstavniki Slovencev povabljeni na vse seje komisije vendar se jih niso udeležili. Zdelo pa se jim je tudi potrebno, da zapišejo zakaj v »Vmesnem poročilu« niso upoštevali edine pismene pripombe s strani manjšine, ki jo je k predlogu »Vmesnega poročila« koimisiji poslal dr. Franci Zwitter. Zatrdili so, da se njegove pripombe niso nanašale na vsebini »Vmesnega poročila«.³⁷

Na koncu »Vmesnega poročila« pa so člani študijske komisije opredelili še naloge za bodoče delo, ki bo trajalo še dobro leto dni. Kot odprta vprašanja so opredelili določitev potrebnega odstotka manjšinskega prebivalstva, ki bi bil pogoj za izpolnitev državne pogodbe, omejitev ozemlja, na katerega se nanašajo določila te pogodbe, oblikovanje dvojezičnih topografskih napisov in oznak in končno vprašanja urednega in sodnega jezika.³⁸

Čeprav je študijska komisija za probleme slovenske narodnostne skupine na Koroškem razpravljala o dokaj široki paleti problemov manjšinske zaščite, se je vendarle pokazalo, da je ustanovitelj od nje zahteval le konkretne podatke, ki mu bodo služili za izpeljavo nameravane manjšinske politike. Samo tako si namreč lahko razlagamo dejstvo, da je zvezni kancler Kreisky, po medstrankarskih pogovorih 26. februarja 1975, zahteval od komisije, da določi takoimenovani pogojni odstotek. Ta je na svoji seji z dne 17. marca 1975 razpravljala o tej problematiki, razprave pa so se udeležili predvsem strokovnjaki, ki so svoje ugotovitve sporočili v takoimenovanem »Delnem poročilu« (Teilbericht). Komisija, oz. njeni strokovnjaki so se že na začetku poročila omejili in zapisali, da gre pri njihovih izjavah o tem problemu le za osebna mnenja, ne pa za kakršnokoli znanstveno izjavo. Vsi pa so bili med drugim mnenja:

1. Mednarodno obveznih pravil o pogojnem odstotku ni.
2. V mednarodni praksi je poznan pogojni odstotek od 5 do 25 odstotkov.
3. Prevzemanje tuje tozadevne prakse je nemogoče, ker pogojni odstotek določajo danosti posameznih držav.
4. Avstrija ne sme določiti takega pogojnega odstotka, da bi ji lahko očitali spodkopavanje državne pogodbe.

³⁵ IBID.

³⁶ IBID.

³⁷ IBID.

³⁸ IBID.

5. Enota, ki prihaja v poštev, je načelno občina.³⁹

Posamezniki pa so se o pogojnem odstotku opredeljevali takole:

Nettl, Matscher, Koja in Stourzh: 10 odstotkov za občino, 20 odstotkov za del občine. Svojo odločitev so utemeljevali z dejstvom, da bi tako zajeli 90 odstotkov vseh koroških Slovencev, pa tudi mednarodno bi se dalo tako stališče zagovarjati.

Kronsteiner: 5 odstotkov za občino, da ne bi s tem poslabšali že obstoječe manjšini prijazne ureditve.

Veiter: 5 odstotkov, ker bi s štetjem posebne vrste ne dobili prave slike etničnega položaja na Koroškem in bi ureditev zajela premalo občin; sicer bi se odločil za 10 odstotkov.

Inzko, Skadegard in Issatschenko: odklonili izjavo o pogojnem odstotku, ker so bili načelno zoper jezikovno štetje. Inzko je še dodal, da bi bilo to vprašnje treba rešiti v pogovorih med zvezno vlado in političnimi strankami ter slovensko manjšino.

Waldstein: se je vzdržal.

Ferrari: 25 odstotkov za občine, ker tako in tako ni mogoče zajeti vseh Slovencev, po njegovih ocenah pa bi z njegovim predlogom zajeli 10.000 od 17.000 Slovencev.

Mayrhofer: 30 odstotkov, zaradi tega, ker bi bila taka ureditev uporabna tudi na Gradiščanskem. Sicer pa naj bi odstotek določili v pogovoru z manjšino.⁴⁰

Študijska komisija za probleme slovenske narodnostne skupine na Koroškem je svoje delo končala na seji 8. julija 1975, ko so dokončno sprejeli sklepno poročilo in ga predali ustanovitelju, zveznemu kanclerju dr. Brunu Kreiskem. Sklepno poročilo, ki je bilo v skrajšani verziji objavljeno v dnevnem časopisu,⁴¹ daje kratek pregled (celo je dolge nepolne štiri strani tipkopisa op. p.) delovanja komisije. Iz njega razberemo, da se je komisija poleg cele vrste obrobnihih teoretičnih, primerjalnih in protokolarnih vprašanj ukvarjala predvsem z vprašanji ugotavljanja manjšine, problemom slovenščine kot uradnega jezika v upravi in sodstvu ter zadevno novo ali že obstoječo zakonodajo, pa še z vprašanjem minimalnega odstotka manjšinskega prebivalstva ter problemom dvojezičnih topografskih napisov in označb.

Vsako od navedenih vprašanj je dobilo v sklepnem besedilu dokončno obliko. Dokončna oblika vprašanj ugotavljanja manjšine in pogojnega odstotka je bila zapisana že v »Vmesnem« in »Delnem poročilu«. Razpravljanje o upravnem in sodnem jeziku, ki je temeljilo na manjšinskem sodnem zakonu iz leta 1959 in na vladnem predlogu zakona o upravnem jeziku na Koroškem iz leta 1960, pa je dobilo končno obliko v dveh zakonskih predlogih o slovenščini kot uradnem jeziku v upravi (nekoliko se dotikata tudi sodnega jezika), ki sta ju komisiji predložila na eni strani skupina Inzko-Veiter-Waldstein, na drugi strani pa predstavnik FPÖ Gero Ferrari-Brunnenfeld.

Večina članov komisije je bila mnenja, da naj pri upravnih oblasteh slovenščina načelno velja kot drugi uradni jezik, če se pristojnost teh oblasti razteza na občine, ki bodo po štetju posebne vrste in po določitvi pogojnega odstotka, veljale kot dvojezične. Sodišča naj bi uporabljala slovenski jezik kot drugi uradni jezik le takrat kadar bi v njihovo pristojnost sodila 1 do 3 dvojezične občine.⁴²

Postavitev dvojezičnih topografskih napisov naj bi bila po mnenju komisije odvisna od vsebine predlogov zakona o uporabi slovenskega jezika pred upravnimi oblastmi in sodišči. Napise naj bi dobile občine, ki bi jih prej omenjeni zakon navajal kot dvojezične. V poštev za napis naj bi prišli tudi deli takih občin,

³⁹ Delno poročilo Študijske komisije za probleme slovenske narodnostne skupine na Koroškem — Teilbericht — Der für minderheitrechtliche Regelungen im Sinne der Art. 7 par. 3 des Staatsvertrages von Wien erforderlichen prozentuellen Anteile von Minderheitengehörigen.

⁴⁰ IBID.

⁴¹ Kleine Zeitung, 18. 7. 1975, str. 2.

⁴² IBID.

medtem ko naj bi bili dvojezični le tisti kašipoti, ki kažejo v kraj, ki je tudi določen kot dvojezičen. V nobenem primeru naj bi ureditev dvojezičnih topografskih napisov ne prizadela zasebnih napisov.⁴³

Študijska komisija za probleme slovenske narodnostne skupine na Koroškem, ki je bila ustanovljena zato, da bi pomagala čim bolj širokogrudno, manjšini prijazno, predvsem pa v skladu z določili 7. člena pogodbe o Avstriji, rešiti nekatera vprašanja manjšinske zaščite, je končala svoje delo prav z nasprotnim rezultatom. Vsaj dvoje njenih stališč in priporočil je v neposrednem nasprotju z določili pogodbe o Avstriji. Komisija se je namreč odločila, da sta edina možna podlaga za izpolnitev člena 7 točke »ugotavljanje manjšine« in pogojni odstotek manjšinskega prebivalstva. Člani komisije so se sicer velikokrat poskušali skriti za paravan znanosti in niso dajali dokončnih odgovorov. Prelagali so odgovornost za posledice na politike, kancler Kreisky in avstrijska politika sta komisijo proglasila za posvetovalni organ, toda rezultati njenega delovanja so bili neposredno uporabljeni v dnevni manjšinski politiki.

Skoraj natančno leto dni po zaključni seji študijske komisije je namreč avstrijski parlament soglasno izglasoval t. i. paket manjšinskih zakonov, ki jih običajno imenujemo »sedmojuljska zakonodaja«. V njej so bile ne samo prevzete sugestije Študijske komisije za probleme slovenske narodnostne skupine na Koroškem, temveč v marsičem še poslabšane. To pa je že druga tema avstrijske manjšinske politike.

Zusammenfassung

»STUDIENKOMMISSION FÜR DIE PROBLEME DER SLOWENISCHEN VOLKSGRUPPE IM KÄRNTEN«

Die Abhandlung befasst sich mit der Gründung, Entwicklung und Tätigkeit jenes Organs, das Bundeskanzler Dr. Bruno Kreisky formierte, um die deutschsprechenden Nationalisten zu beruhigen und den Kärntner Slowenen eine Geste guten Willens zu zeigen. Beides hielt er für notwendig, da die deutsche als auch die slowenische Öffentlichkeit sehr aufgeregt war — die ersten wegen der Aufstellung der zweisprachigen topographischen Aufzeichnungen (in Übereinstimmung mit dem Gesetz vom Juli 6, 1972), letztere wegen des berühmten »Ortstafelsturms«, den die deutschsprechenden Nationalisten mit dem Kärntner Heimatdienst an der Spitze veranstalteten.

Der erste Vorschlag zur Gründung eines Organs, das das Gesetz über die zweisprachigen topographischen Aufzeichnungen zum Schaden der Kärntner Slowenen revidieren sollte, kam aus den Reihen der oppositionellen Volkspartei (ÖVP). Die spätere Formierung der Kommission ist daher eigentlich auf diesen Vorschlag zurückzuführen. Sie sollte sich prinzipiell mit der Durchführung des Artikels 7 des Österreichischen Staatsvertrages beschäftigen, doch stellte sich heraus, dass sie sich nur mit einigen Problemen im Zusammenhang mit diesem Artikel befasste.

Die Kärntner Slowenen lehnten eine Mitarbeit in der Kommission ab, da sie hauptsächlich als eine Art Expertenkommission tätig war. Sie begründeten ihre negative Stellungnahme damit, dass in der Kommission auch der Vertreter der »Windischen« und des Kärntner Heimatdienstes, Dr. Valentin Einspieler, sas. Sonst setzten sich die Kommissionmitglieder aus den Vertretern der Parteien, SPÖ, ÖVP und FPÖ, den Vertretern der slowenischen Minderheit, der beiden Kärntner Kirchen, sowie den Experten und Bürgermeister der Gemeinden, in denen die zweisprachigen topographischen Aufzeichnungen aufgestellt werden sollten, zusammen. Unter den Mitgliedern war auch der ausländische Minderheitenexperte, den Däne Povl Skadegard.

Die Kommission begann ihre Tätigkeit am 9. Februar 1973, im Palast Dietrichstein in Wien, mit Bundeskanzler Kreisky als Vorsitzenden. Ihre erste Aufgabe war die Klärung des Begriffes »die slowenische oder gemischte Bevölkerung« sowie die Feststellung der kleinsten territorialen Einheit, worauf sich die Bestimmungen des Artikels 7, Abs. 3, beziehen.

Im weiteren sollte auch geklärt werden, ob für die Durchführung der erwähnten Bestimmungen des österreichischen Staatsvertrages ein verhältnismässiger Prozentsatz der Bevölkerung notwendig ist. Es wurde festgestellt, dass die Begriffe »die slowenische

⁴³ IBID.

Bevölkerung« und »die slowenische Minderheit« eigentlich identisch seien, da sie den slowenischen Teil der gemischten Bevölkerung bezeichnen. Als die kleinste Einheit wurde die Gemeinde bestimmt, man entschloss sich auch für den verhältnismässigen Prozentsatz, obwohl man ihn nicht endgültig definierte.

Die folgende und sicher die wichtigste Aufgabe war die Ausarbeitung der Grundlagen für die Zählung besonderer Art, die die Kommission in der Form der sogenannten »Zwischenberichtes« dem Kanzler vorgelegt hatte. Die letzte Aufgabe war die Festlegung des verhältnismässigen Prozentsatzes. Dieser wurde nicht bestimmt, wenigstens nicht einheitlich, die grosse Mehrheit der Mitglieder war aber dafür. Dagegen waren Valentin Inzko, Povel Skadegard, Aleksander Issatschenko und Waldstein. Die anderen sprachen sich für den verhältnismässigen Prozentsatz in den Grenzen zwischen 5 und 30 Prozent aus.

Während ihrer ein wenig mehr als zweijährigen Tätigkeit befasste sich die Kommission auch mit der Regelung der slowenischen Sprache als zweiter Amtssprache vor den Gerichten und Verwaltungsbehörden. Es wurden zwei gesetzliche Entwürfe ausgearbeitet - die sogenannten Inzko-Weiter-Waldstein bzw. Ferrari-Brunnenfeld Entwürfe.

Die Studienkommission für die Probleme der slowenischen Volksgruppe im Kärnten, die mit der Absicht gegründet wurde, um einige Fragen des Minderheitenschutzes möglichst weitherzig, minderheitenfreundlich, vor allem aber in Übereinstimmung mit den Bestimmungen des Artikels 7 des Österreichischen Staatsvertrages, lösen zu helfen, beendete ihre Arbeit mit dem Gegenteil. Mindestens zwei ihrer Stellungnahmen sind im unmittelbaren Widerspruch mit den Bestimmungen des Österreichischen Staatsvertrages. Die Kommission beschloss nämlich, dass die Minderheitenfeststellung und der verhältnismässige Prozentsatz der Minderheitenbevölkerung die einzige mögliche Unterlage für die Durchführung des Artikels 7, Abs. 3, sei. Die Kommission versuchte sich zwar manchmal hinter die Wissenschaft zu verbergen und gab keine endgültigen Antworten. Sie verschob die Verantwortlichkeit für die Konsequenzen an die Politiker, Kanzler Kreisky und die österreichische Politik erklärten die Kommission als Beratungsorgan, doch die Ergebnisse ihrer Tätigkeit wurden unmittelbar in der täglichen Minderheitenpolitik angewendet.

Summary

"STUDY COMMISSION FOR PROBLEMS OF THE SLOVENE NATIONAL GROUP IN CARINTHIA"

The author describes the establishment, development and activity of this organ which was formed by the Austrian Federal Chancellor dr. Bruno Kreisky in order to calm the German speaking nationalists as well as to show the Slovenes a gesture of good will. He found that necessary, for both the German and the Slovene speaking population in Carinthia was very upset: the first because of setting up the bilingual topographical signs as result of the law, passed in July 6, 1972, the latter because of the »famous« attack on those signs (Ortstafelsturm), performed by the German speaking nationalists under the leadership of the Carinthian Heimatdienst.

The first suggestion to establish an organ which should revise the law on bilingual topographical signs to the detriment of the Carinthian Slovenes was given by the opponent Volkspartei (ÖVP). As result of that suggestion later on a commission was formed which should, fundamentally, be occupied with the implementation of the Article 7 of the Austrian State Treaty, but it proved that it discussed only some of the problems in connection with that article.

The Slovenes did not cooperate in the work of the Commission which was mostly active as a sort of subcommission of experts. They founded their negative point of view with the fact that one of the members of the Commission, dr. Valentin Einspieler, was also the representative of the so called "Windischers" as well as of the Carinthian Heimatdienst. The members of the Commission were otherwise the representatives of the Austrian parties SPÖ, ÖVP, FPÖ, of the Slovene minority, of both Carinthian churches, experts and mayors of the communes, in which the bilingual signs should be set up. Among the members of the Commission there was also an expert for minority problems from abroad, the Dane Povel Skadegard.

The Commission began with its activity on February 9, 1973 in the Palace Dietrichstein in Vienna and was presided by the Federal Chancellor Kreisky. The Commission's first task was to clear up the conceptions "Slovene or mixed population", definition of the smallest territorial unit, to which the stipulations of the Article 7, Par. 3 refer, as well as to find out the necessity for the considerable proportion of the minority population for implementation of the above mentioned stipulations of the Austrian State Treaty. The Commission ascertained that the conception "Slovene population" equals the conception the "Slovene minority", besides it denotes the Slovene part of the mixed population. The

Commission defined commune the smallest unity and also decided upon the considerable proportion, though it did not fix it.

The next and certainly the most important task, however, was elaboration of the grounds for the census of a special kind, which the Commission transmitted in the so called "Intermediate Account". The last task was the establishment of the considerable proportion. The members did not arrive to any decision, at least not a unitary one, but the majority was for it. Valentin Inzko, Povel Skadegard, Aleksander Issatschenko and Waldstein were against the considerable proportion. The others proposed that the considerable proportion should be somewhere in between 5 to 30 %.

During a little more than two years' of its activity the Commission also discussed the regulation concerning the Slovene language as second official language at law-courts and administrative authorities. There were two drafts worked out, the first one called Inzko-Weiter-Waldstein draft, the other Ferrari-Brunnenfeld draft.

The Study Commission for the problems of the Slovene national group in Carinthia, which was founded to help to the solution of some problems of the minority protection in accordance with the Article 7 of the Austrian State Treaty, a solution as benevolent and friendly towards the minority as possible, finished its work exactly with the contrary result. At last two of its points of view and recommendations are in direct opposition with the stipulations of the Austrian State Treaty. The Commission namely decided that the assertion of the minority and the considerable proportion of the minority population are the only possible basis for the implementation of the Article 7, Par. 3. The members of the Commission often tried, however, to hide themselves behind science and did not give the final answers. They shifted their responsibility for the consequences on the politicians; Chancellor Kreisky and the Austrian politics, on the other hand, declared the Commission the consult organ. But, the results of its activity were directly used in the daily minority politics.